

Posudek oponenta disertační práce Karolíny Šurda Malcové „Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky“

1. *Karolína Šurda Malcová* předložila důkladnou disertační práci věnovanou volbám do českého Senátu. Je to téma poměrně málo zpracované, vzhledem k množství relevantních dat značně složité, takže pro původní výzkum vhodné. V českém prostředí – na rozdíl třeba od britského, německého nebo amerického – nebývá Parlament jako dynamická entita zkoumán příliš zevrubně, resp. soustavně, což je možná škoda. V tomto případě však nejde primárně o tu kterou parlamentní komoru, nýbrž o příslušný volební systém a jeho praktickou realizaci. Oproti tématu, resp. jeho možné šíři, dochází při vlastním zpracování práce k určitému zúžení, když nezahrnuje volební účast či reflexi volebního marketingu (jak co na koho působí), což jsou témata s volebním chováním bezesporu související. Jde nicméně o úmysl, navíc patrný už z projektu disertační práce.

2. Po formální stránce je disertační práce vyhovující. Čítá přes 140 stran autorského textu prokládaného četnými přehlednými grafy, připojeny jsou i přílohy. Opírá se o solidní soubor více než osmi desítek položek z česky a anglicky psané literatury (anglicky psaná literatura k volebním systémům a volbám je bezbřehá, takže musí jít nutně o výběr, ten se mi jeví být uvážení a pečlivý; z česky psané literatury bych doplnil knihu *M. Antoše* o principech volebního práva, v níž upozorňuje na možné problémy se změnami hranic senátních volebních obvodů v závislosti na změnách v počtu obyvatel), zejména však o shromážděná, zpracovaná a interpretovaná sociologická data. Na literaturu se odkazuje korektně způsobem odpovídajícím politologickým časopisům, poznámky pod čarou – v imponujícím počtu 178 – jsou věnovány vysvětlením a různým doplňujícím informacím. Text je bez překlepů a jiných vad, jen zcela výjimečně zaskřípou vazby mezi slovy (např. hned v první větě), dobře se čte, autorka používá jazyka, který není plytký. Divně působí snad jen tvar „členi“ politických stran, místo „členové“.

3. Žádné námitky nemám ani proti systematické práci, která je plně funkční. Disertace je rozčleněna do dvou velkých částí, teoretické a analytické. V rámci části teoretické je stručně přiblížen právní status Senátu (má to význam např. pro voličská očekávání „plnění“ ze strany zvolených senátorů) a podoba volebního systému pro senátní volby. Absolutně většinový volební systém je následně důkladně rozebírán co do subvariant, účinků, výhod a nevýhod; zajímavé je upozornění, jak neobvyklé je využití volebního systému absolutní většiny s uzavřeným druhým kolem při volbách zákonodárného sboru. Ve vztahu k českým realitám je podobně užitečná také poznámka věnovaná státům kombinujícím přímou a nepřímou volbu prezidenta (podle kol), neboť součástí české diskuse o zavedení přímé volby hlavy státu byly odkazy na změněnou legitimitu, resp. jiný typ „mandátu“, čemuž by mělo být uzpůsobeno ústavní prostředí. Pakliže se ovšem potenciálně uplatňují oba způsoby volby, je dosti obtížné dílčí parametry ústavního systému odpovídajícím způsobem nastavit.

Těžiště práce však je v analytické části, kde jsou postupně testovány stanovené hypotézy. Práce je opatřena dvěma vydařenými závěry, jednak v podobě shrnutí dílčích analýz, jednak v podobě samostatného shrnutí všech zjištění.

4. Ověřovaných hypotéz je celkem šest: výhoda stranické příslušnosti kandidáta k silné politické straně oproti jiným kandidátům; úspěšnost stranického kandidáta podmíněna charakteristikami volebního obvodu (socioekonomický ráz, náboženská orientace); individuální charakteristika kandidáta je rozhodující jen výjimečně, je-li dobře znám; pravicoví kandidáti jsou úspěšnější ve větších městech; komunističtí kandidáti jsou diskvalifikováni mechanismem druhého kola;¹ kandidátům ODS by pomohl volební systém relativní většiny.² Čtvrtá a pátá hypotéza působí poněkud banálně, ve smyslu samozřejmě, ale i tak jsou užitečné – leckdy máme za notoriety to, co jí ve skutečnosti není. V jednotlivých případech autorka popisuje výzkumný design, tedy z jakých dat vycházela a jak s nimi pracovala.

5. Jelikož k práci nemám závažnější výhrady, naopak se mi líbí a oceňuji ji, upozorňuji pouze na drobné nepřesnosti. Šestileté období, na něž jsou senátoři voleni, se označuje jako volební; funkčním obdobím je dvouletí mezi volbami (str. 18). Novelizace Ústavy související se zavedením přímé volby prezidenta republiky rozšířila právní odpovědnost prezidenta republiky z velezrady rovněž na hrubé porušení ústavního pořádku, současně však omezila Senát jako výlučného žalobce souhlasem Poslanecké sněmovny (str. 20). Kvalifikované většiny v obou komorách jsou potřebné pouze při souhlasu k ratifikaci mezinárodních smluv podle čl. 10a Ústavy, což jsou smlouvy o přenosu pravomocí orgánů ČR (str. 20). Pokud se ze 162 poslanců nikdo nezdržel, nemohlo jich být 104 pro a 48 proti přijetí volebního zákona (pozn. č. 18 na str. 21)

6. Pokud jde o výzkum samotný, kladu si otázku, nakolik voliči samostatně posuzují stranickou příslušnost kandidáta, tedy např. nestraník za ODS, nebo straník za ODS. Sám bych řekl, že podstatná může být stranická značka, stranická příslušnost je spíše málo významná (ostatně volič nemá na výběr, když „jeho“ strana nominovala právě /ne/straníka, ledaže by nominace /ne/straníka vedla k reorientaci na jiného kandidáta).³ Má to ovšem dopad na formulaci první hypotézy: jde o výhodu kandidáta silné strany, anebo o výhodu stranické příslušnosti kandidáta silné strany? Promítá se to také v příslušných tabulkách a grafech: kategorie „bezpartijní“ není souřadná s kategoriemi „kandidáti silných stran/slabých stran“ atd. v tabulce 2 na str. 65. Ostatně rovněž v činnosti Senátu bývají důležitější senátorské kluby než politické strany, potažmo členství v nich (srov. pozn. č. 158)

Fakt, že někdo nepoužívá vysokoškolský titul, neznamená, že nemá příslušné vzdělání (str. 52). Zkreslení tu ale bude asi nepatrné. Trochu zvláštní je teze, podle níž velký doktorát snižuje šanci na zvolení, chápu-li ji dobře. Pochybuji, že by tu byla nějaká kauzalita, spíše

¹ Jen glosu k pozn. č. 54, která se týká měnlivé podprezentace francouzské komunistické strany mezi lety 1958 a 1978. Snížení podprezentace také může ukazovat snížení vnímání takové strany jako antisystémové.

² Právě kandidátům ODS se autorka věnovala v jednom ze svých článků.

³ Jinak by tomu mohlo být při rozdělování preferenčních hlasů na kandidátní listině při volbě Poslanecké sněmovny.

půjde o kombinaci více faktorů: kandidát, který měl mj. velký doktorát, ale současně... Ostatně různé faktory se propojí i jinde: pouze kandidát silné strany měl šanci být dlouhodobě poslancem, nabýt tak příslušnou zkušenost a možná i proslulost. Chápu logiku sledování politických kariér až od vzniku samostatné ČR, v důsledku toho však např. *P. Pithart* figuruje jako kandidát se zkušeností z komunální politiky (v roce 1996 byl zastupitelem na Praze 1), ač byl po roce 1990 předsedou vlády a poslancem Federálního shromáždění a České národní rady.

7. Jak vidno, jsou mé připomínky jen upřesňující. Disertační práci považuji za zdařilou a prospěšnou. Fenomén senátních voleb sice nevyčerpává beze zbytku, to však ani nebylo autorčiným záměrem. Neshledávám tudíž nic, co by mělo bránit připuštění této kvalifikační práce k obhajobě. Připuštění k obhajobě proto doporučuji.

V Praze dne 21. srpna 2013

doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.